

**Sosnovškio ir Mantegacio
barščiai.**

**Ar šiedu invazyvumo genijai
atėjo visiems laikams?**

Barščiai Lietuvoje

Barščio (*Heracleum* L.) gentis apima apie 90 rūšių daugiamečius, daugiamečius monokarpinius (kartą per gyvenimą derančius) ir dvimečius žolinius augalus. Lietuvoje savaime paplitusi tik viena rūšis – sibirinis barštis (*Heracleum sibiricum* L.), o kaip svetimžemiai invaziniai augalai, aptinkami Mantegacio (*Heracleum mantegazzianum* Sommier et Levier) ir Sosnovskio (*Heracleum sosnowskyi* Manden.) barščiai.

Sosnovskio barštis (*Heracleum sosnowskyi*) Europoje yra invazinė rūšis, 2016 m. įrašyta į Sąjungais surūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių sąrašą, o į Invazinių rūšių Lietuvos Respublikos teritorijoje sąrašą jis buvo įrašytas dar 2004 m. Lietuvoje Sosnovskio barščiai pradėti auginti XX a. šeštajame dešimtmetyje ir buvo tiriamos jų panaudojimo gyvulių pašarui galimybės. XX a. aštuntojo dešimtmečio pradžioje buvo atliekami gamybiniai bandymai Kauno, Švenčionių ir Vilniaus r. ūkiuose ir išpopuliarėjo tarp sodininkų bei bitininkų kaip dekoratyvus ir daug nektaro duodantis augalas. Dar po dešimtmečio augalas sulaukėjo ir ėmė plisti savaime.

Mantegacio barštis (*Heracleum mantegazzianum*) Europoje yra invazinė rūšis, 2017 m. įrašyta į Sąjungais surūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių sąrašą. Lietuvoje Mantegacio barštis pirmą kartą aptiktas 2020 m., bet buvo auginamas sodyboje kaip dekoratyvinis ir medingasis augalas nuo XX a. pabaigos.

Sosnovskio barštis

Sosnovskio barščio pagrindiniai požymiai

Gyvenimo forma – daugiametis, vieną kartą gyvenime derantis žolinis augalas

Aukštis – 1,5–3,0 m, kartais 4,5 m

Žiedai – balti, kartais vos rausvi, netaisyklingieji arba taisyklingieji, susitelkę dideliais, iki 70 cm skersmens pusrutulio formos skėčiais

Lapai – pamatiniai lapai su lapkočiu iki 1,5 m ilgio, sudėtiniai, plunksniški, viršūninio lapelio skiautės trumpos, trikampiškos

Mantegacio barščio pagrindiniai požymiai

Gyvenimo forma – daugiametis, vieną kartą gyvenime derantis žolinis augalas

Aukštis – 1,5–3,0 m, kartais 4,5 m

Žiedai – balti, kartais vos rausvi, netaisyklingieji arba taisyklingieji, susitelkę dideliais, iki 70 cm skersmens pusrutulio formos skėčiais

Lapai – pamatiniai lapai su lapkočiu iki 1,5 m ilgio, sudėtiniai, plunksniški, viršūninio lapelio skiautės ilgos ir aiškiai nusmailėjusia viršūne

Sibirinio barščio pagrindiniai požymiai

Gyvenimo forma – daugiametis žolinis augalas

Aukštis – 0,7–1,5 m, kartais 2 m

Žiedai – gelsvi, gelsvai žalsvi, kartais balsvi ar geltoni, susitelkę 10–20 cm, retai 30 cm skersmens pusrutulio formos skėčiais

Lapai – pamatiniai lapai su lapkočiu 0,5–0,7 m ilgio, sudėtiniai, plunksniški, gausiai plaukuoti, jų lapeliai įvairių formų

Kiti panašūs augalai

Nepatyrusiems žmonėms Sosnovskio ir Mantegacio barščius gali būti sunku atskirti nuo miškinio skudučio (*Angelica sylvestris* L.) ir vaistinės šventagaršvės (*Angelica archangelica* L.). Svarbiausias skiriamasis požymis – visiškai kitokios sandaros pamatiniai lapai.

Sosnovskio barštis

Sosnovskio barščių savaiminis arealas apima Šiaurės Kaukazą ir Vakarų Užkaukazę. Ten jie auga aukštaūgių žolių sudaromose kalnų šlaitų ir slėnių pievose, upelių pakrantėse ir pamiškių bendrijose. XX a. penktajame dešimtmetyje buvo pradėti šių augalų tyrimai, siekiant panaudoti gyvulių pašarui, o šeštajame dešimtmetyje buvo vykdomi plataus masto bandymai. Tuo metu Sosnovskio barščiai buvo pradėti auginti Baltijos šalyse, Baltarusijoje, Ukrainoje, Rusijoje, o nuo aštuntojo dešimtmečio ėmė sparčiai plisti savaime ir tapo invazine rūšimi.

Mantegacio barštis

Mantegacio barščiai savaime paplitę Šiaurės Kaukaze ir Užkaukazėje. Ten jie auga kalnų ir priekalnių pievose, o žemumose dažniausiai įsikuria pievose ir įvairiose antropogeninėse buveinėse. Europoje Mantegacio barštis pirmiausia introdukuotas XIX a. pradžioje Jungtinėje Karalystėje kaip dekoratyvinis augalas. Vėliau buvo pradėtas auginti Vakarų ir Vidurio Europos želdynuose. Ypač sparčiai plisti jie pradėjo XX a. antrojoje pusėje ir daugelyje šalių tapo invaziniais augalais. Dabar, kaip sietimžemė invazinė rūšis, Mantegacio barštis paplitęs beveik visoje Europoje, Šiaurės Amerikos rytinėje dalyje, Pietų Amerikos pietiniuose regionuose ir Tasmanijoje.

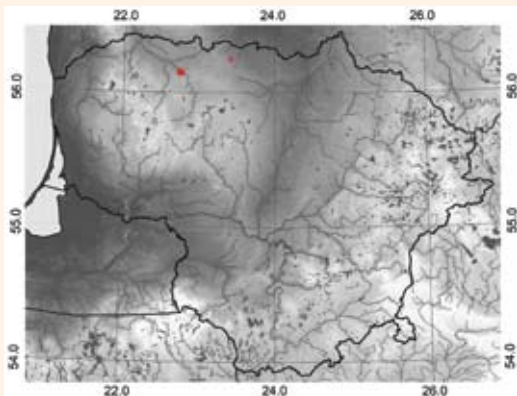
Tankius ir grynus sąžalynus sudarantys, stipriai konkurencingi Sosnovskio barščiai visiškai pakeičia bendrijų rūšių sudėtį ir struktūrą. Labiausiai nuo šių augalų invazijos nukenčia pievų buveinės.

Sosnovskio ir Mantegacio barščiai pavojingi žmonių ir gyvūnų sveikatai. Ant odos ar gleivinių patekus furanokumarinų turinčių šių augalų sulčių, veikiant ultravioletiniams spinduliams, kyla odos uždegimas arba susidaro pūslės ir sunkiai gyjančios žaizdos.

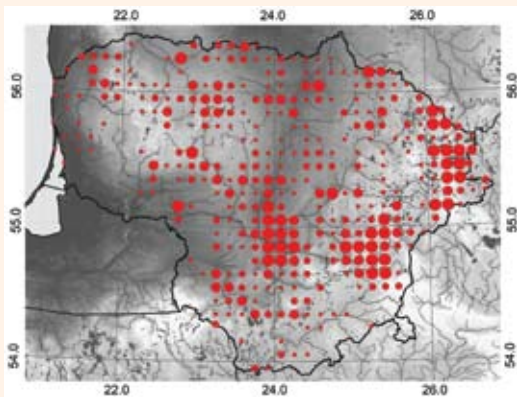

Paplitimas

Lietuvoje Mantegacio barščiai kol kas labai reti, jų aptikta tik šiaurinėje šalies dalyje. Pirmą kartą šios rūšies augalų buvo rasta 2020 m. Joniškio r., Bertaučių k., o 2022 m. jų aptikta Akmenės r. Auga dykvietėse, pakrūmėse, pakelėse, apleistose pievose, krūmynuose ir pamiškėse.

Sosnovskio barščiai paplitę visoje Lietuvoje, tačiau jų dažnumas ir gausumas skirtinguose regionuose gerokai skiriasi. Didžiausius sąžalynus sudaro ir didžiausius plotus jie užima Pietų, Vidurio, Rytų ir Šiaurės Vakarų Lietuvoje, o kitose dalyse retesnis ir ne toks gausus. Auga įvairiose antropogeninėse buveinėse, dirvonuose, pievose, pamiškėse, vandens telkinių pakrantėse, pamiškėse, krūmynuose, šaltiniuose šlaituose, kartais pelkėse.

Kova

Norint pasiekti Sosnovskio ir Mantegacio barščių naikinimo rezultatų, naikinimo priemonės būtina derinti su griežta jų populiacijų kontrole. Pradėjus naikinti šiuos augalus, būtina užtikrinti, kad per visą naikinimo laikotarpį, kuris gali trukti 5–7 metus, nė vienas individas naikinimo plote ir aplinkinėse teritorijose nesubrandintų ir neišbarstytų sėklų. Jeigu nėra galimybių šių invazinių rūšių barščius sunaikinti, būtina nuo vasaros pradžios iki rudens ne rečiau kaip kas trys savaitės nupjauti žydėti pradedančius ir atželiančius individus.

Mechaninės priemonės

Siekiant kontroliuoti populiacijas ir stabdyti plitimą, atskirus augalus arba nedidelius jų plotus nuo birželio vidurio iki rugsėjo pradžios galima nupjauti bent keturis kartus, kad nesubrandintų sėklų. Taip kontroliuojant augalai neišnyks, bet ir toliau neplis.

Nedidelius plotus užimančius ir ypač vertingose natūraliose buveinėse augančius barščius geriausia iškasiti. Kasama pavasarį ir vasarą, kai tik išauga augalų lapai. Priemonę reikia taikyti bent 3–5 metus, o plotą nuolat tikrinti tol, kol neišauga nė vienas naujas individas.

Dirvonuose ir pūdymuose Sosnovskio ir Mantegacio barščius labai efektyviai galima sunaikinti agrotechinėmis priemonėmis: žemę suarti, gerai įdirbti ir joje auginti vienmečius kultūrinius augalus. Agrotechnines priemones galima derinti su cheminėmis naikinimo priemonėmis.

Nepražydušius ar žydėjimo pradžioje nupjautų, taip pat iškastų barščių biomasę galima panaudoti kompostui, bet šaknis prieš kompostavimą patariama sudžiovinti arba palaikyti krūvose ir stebėti, ar jie neatželia.

Cheminės priemonės

Didelius ir tankius sąžalynus dirbamose žemėse, dykvietėse ir kitose mažai vertingose buveinėse galima naikinti herbicidais. Jais apdoroti galima visą plotą arba selektyviai apipurkšti atskirus augalus. Apipurkšti geriausia tokius augalus, kurie yra ne daugiau kaip 30 cm aukščio. Būtina atkreipti dėmesį, kad pavasarij pirmiausia atželia subrendę barščiai, o jaunesni lapus išleidžia po 2–4 savaitių, todėl reikia parinkti herbicidus, kuriuos per metus galima purkšti keletą kartų. Herbicidais apdorotų augalų lapų negalima pjauti bent du mėnesius. Jeigu atskiri individai lieka gyvi ir augina žiedynus, juos herbicidais reikia apdoroti individualiai.

Kitos naikinimo priemonės

Nedideliuose plotuose Sosnovskio ir Mantegacio barščius galima naikinti, taikant kitas priemones, pavyzdžiui, užkloti plotą geotekstile, naudoti skystą azotą. Tačiau tokie naikinimo metodai brangūs, o rezultatai ne visada pateisina lūkesčius.

Būtina žinoti!

Sosnovskio ir Mantegacio barščių sultys pavojingos, gali sukelti odos nudegimus, pažeisti kvėpavimo takų ir akių gleivines, todėl juos naikinant būtina dėvėti apsauginius akinius, respiratorių, mūvėti pirštines, o visa oda turi būti apsaugota drabužiais, kurie neleistų sultims pasiekti odos. Jeigu sulčių pateko ant odos, ją nuplaukite muilu ir tekančiu vandeniu, o paskui bent dvi paras tą vietą saugokite nuo tiesioginių saulės spindulių. Jeigu sulčių pateko į akis, nedelsdami kreipkitės gydytojų pagalbos!

Sosnovskio barštis

Sosnovskio barštis

Sosnovskio barštis

Sosnovskio barštis

Sosnovskio barštis

Sosnovskio barštis

Sosnovskio barštis

Atsakomybė ir teisinis reguliavimas

Sosnovskio ir Mantegacio barščiai įtraukti į Sąjungai susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių sąrašą. Šiuos augalus auginti, dauginti, jais prekiauti arba mainytis, vežti ar sodinti gamtoje griežtai draudžiama.

Naudoti gyvybingus augalus ir gyvybingas jų dalis leidžiama tik gavus leidimą iš Aplinkos apsaugos agentūros moksliniams tyrimams, *ex-situ* išsaugojimui arba naudoti invazines rūšis medicinos tikslais, kai to reikia, siekiant daryti pažangą žmonių sveikatos srityje, arba tikslais, susijusiais su įtakingais visuomenės interesais, įskaitant socialinio ar ekonominio pobūdžio interesus pagal Invazinių rūšių kontrolės ir naikinimo tvarkos apraše nurodytus reikalavimus. Šis aprašas patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. liepos 1 d. įsakymu Nr. 352 „Dėl Introdukcijos, reintrodukcijos ir perkėlimo tvarkos aprašo, Invazinių rūšių kontrolės ir naikinimo tvarkos aprašo, Invazinių rūšių kontrolės tarybos sudėties ir nuostatų, Introdukcijos, reintrodukcijos ir perkėlimo programos patvirtinimo“.

Invazinės rūšys naikinamos, vadovaujantis Invazinių rūšių kontrolės ir naikinimo tvarkos aprašo ir kitų teisės aktų reikalavimais.

Aplinkos apsaugos departamentas prie Aplinkos ministerijos atsakingas už invazinių rūšių naudojimo kontrolę šalies viduje. Sankcijos už invazinių rūšių neteisėtą naudojimą ir valdymo priemonių nevykdymą nustatytos Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 304² straipsnyje. Pastebėjus pažeidimą, reikia skambinti tel. 112 arba norint pasikonsultuoti darbo dienomis 9–16 val. tel. 8 700 02 022.

Patarimai

- Jeigu jūsų žemės sklype išaugo vienas ar keli Sosnovskio arba Mantegacio barščiai, nedelsdami juos iškaskite, nelaukdami kol jie pražydės ir subrandins sėklas.
- Visas antžemines Sosnovskio ir Mantegacio barščių dalis, jeigu jie nupjauti iki žydėjimo arba vos pradėję žydėti, galima saugiai kompostuoti.
- Nupjautas peržydėjusių ir vaisius užmezgusių augalų dalis būtina išdžiovinti ir sudeginti arba kitaip nukenksminti.
- Iškastas požemines augalų dalis patariama išdžiovinti arba palaikyti sukrautas krūvose ir uždengtas juoda plėvele ir, tik įsitikinus, kad šaknys nebegyvos, jas galima kompostuoti.
- Išnaikinę Sosnovskio ir Mantegacio barščius, dar kelerius metus stebėkite visą plotą ir naikinkite iš sėklų išdygusius jaunos augalus, kad populiacija neatsikurtų.
- Jeigu Sosnovskio ir Mantegacio barščius ketinate naikinti cheminėmis medžiagomis, pasitikslinkite, ar nėra ribojimų pasirinktoje teritorijoje jas naudoti (pavyzdžiui, prie vandens telkinių, saugomose teritorijose ir pan.).

Žemių savininkai ir naudotojai kviečiami saugoti Lietuvos gamtos natūralumą

Šiems invaziniams augalams naikinti nuosavoje arba valdomoje žemėje jokių leidimų nereikia, tačiau būtina laikytis rekomendacijų!

Sosnovskio barštis

Įsidėmėkite

**Sosnovskio ir Mantegacio barščius
parduoti ir platinti bet kokiais tikslais
draudžiama visoje Europoje**

Pastebėję šį augalą gamtoje, įrašykite duomenis į
Biologinės įvairovės informacinę platformą:
www.biip.lt

Teksto ir nuotraukų autorius – Zigmantas Gudžinskas

 Lietuvos
Respublikos
aplinkos
ministerija

Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Parengta vykdant iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų bendrai finansuojamą projektą Nr. 05.5.1-APVA-V-018-01-0012 pagal 2014-2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 5 prioriteto „Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“ 05.5.1-APVA-V-018 priemonę „Biologinės įvairovės apsauga“

Išspausdinta ant visiškai perdirbto popieriaus

ISBN 978-609-8255-29-4

Išleido Gamtos tyrimų centras, Akademijos g. 2, Vilnius

© Gamtos tyrimų centras, 2023